

НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНЫ КАМΠΑНЕНТ У ТЭКСЦЕ І МОВЕ

Такія праблемы ў кастрычніку мінулага года абмяркоўваліся на Міжнароднай канферэнцыі, праведзенай філалагічным факультэтам Белдзяржуніверсітэта пад эгідай МАВРМЛ*. Праблемнасць і глыбіня тэматыкі прыцягнулі ўвагу больш за 200 навукоўцаў з розных краін бліжняга і дальняга замежжа. Статус працоўнай мовы канферэнцыі мела любая са славянскіх моў, таму на пленарным і секцыйных пасяджэннях гучалі даклады на беларускай, рускай, украінскай і польскай мовах.

На пленарным пасяджэнні былі заслуханы даклады М. У. Усеваладавай (Масква) «Семантычная прастора мовы як адлюстраванне нацыянальнай і моўнай карціны свету», А. Я. Міхневіча (Мінск) «Нацыянальная семіялагічная праграма і статус рускай мовы», А. М. Талстога (Францыя) «Семантыка-сінтаксічная мадэль вызначэння», С. Б. Бурага (Кіеў) «Штодзённая свядомасць, мова і дыялектыка рамантызму», Э. Рэверс (Польшча) «Нацыянальны кампанент у дыскурсе», С. Хайль (Германія) «Тыпалагічныя нататкі аб ужыванні формаў ліку», У. У. Мартынава (Мінск) «Мова і мадэль сусвету», А. Я. Супруна (Мінск) «Тэкставыя рэмінісцэнцыі як частка мовы», У. У. Вараб'ева (Масква) «Рускія: хто мы ёсць у сваёй культуры і якія «праз пасрэдства» рускай мовы».

На 13 секцыйных пасяджэннях разглядаліся новыя напрамкі навуковых пошукаў у сучаснай лінгвістыцы: «Кадыфікаваная мова і мова магчымых сусветаў», «Ацэнка і нацыянальна-культурны кампанент», «Асабовае імя як асобны моўны знак» і інш. Даклады, зачытаныя ў гэтых секцыях, выклікалі буйныя, часам дыскусійныя абмеркаванні. Тут варта адзначыць даклад С. М. Прохаравай і А. А. Міхайлавай (Мінск) «Верцікальныя палі «смяяцца» і «плакаць» у ідыястыях Я. Купалы і С. Есеніна», у якім аўтары разгледзелі праблему параўнання і ўзаемадзеяння моў і культур шляхам паглыбленага вывучэння нацыянальнага кампанента беларускіх аўтарскіх тэкстаў у супастаўленні з тэкстамі іншых моў.

Удзельнікаў канферэнцыі вельмі зацікавіў погляд на асабовае імя як згорнуты нацыянальна-культурны тэкст, што вызначалася ў дакладах мінчан Ю. А. Гурскай («Культурагенныя магчымасці асабовага імені як асобнага моўнага знаку»), У. К. Усціновіч («Антрапніміі і культуры»), Е. Г. Варанцовай («Культуразнаўчы патэнцыял тэкстаў-персаналій»), а таксама віцэбанкі А. М. Мезенка («Нацыянальна-культурны аспект вывучэння ўрбанонімаў»). Дакладчыкі абгрунтавалі магчымасць састаўляць уяўленне аб ментальнасці нацыі па сукупнасці гістарычных імёнаў, якія забяспечваюць захаванне і трансляцыю нацыянальнай самасвядомасці, традыцый, гісторыі і культуры народа».

Плённа працавала і дыялекталагічная секцыя, дзе абмяркоўваліся праблемы вывучэння беларускіх гаворак як асновы нацыянальнага «духу» мовы. Былі ўзняты пытанні ідэнтыфікацыі беларускай мовы і яе гаворак. У дакладзе В. А. Губінай гаварылася аб гісторыі гэтага пытання ў рускай, польскай, беларускай і латышскай лінгвістыцы. Аб вывучэнні гаворак праз паступовае і дакладнае асвятленне пераходных рыс, аб'ядноўваючых нашу мову з іншымі, распавядалася ў дакладзе Ж. Ю. Кошалевай «Балтыйскае ўздзеянне на семантыку ўзаема-зваротных дзеясловаў у беларускіх гаворках». В. П. Трайкоўска (Мінск) прысвяціла свой даклад пытанню дыялектызмаў, якія з'яўляюцца безэквівалентнай лексікай, а таксама спосабам іх перакладу на іншыя мовы.

Пытанні дыдактыкі і метадыкі выкладання разглядаліся ў трох асобных секцыях. Тут абмеркаваны праблемы актуальнай краізнаўчай інфармацыі ў працэсе выкладання мовы, дыялогу культур у вывучэнні рускай мовы як няроднай і нацыянальна-культурнага кампанента рускага тэксту як аб'екта вывучэння. Гэтыя пытанні асветлены ў дакладах А. В. Саннікавай (Мінск), А. В. Анковіч (Кіеў), Я. Барташэўскай (Гданьск), А. А. Міцыка (Растоў-на-Доне).

Нестрадыцыйны погляд на сістэму няслоўных сродкаў інфармацыі прапанаваў аўдыторыі Б. А. Плотнікаў (Мінск) у дакладзе «Аб сацыяльна-культурных і іншых падставах для размежавання і класіфікацыі авербальных знакаў». Навізна падыходу і свосасаблівасць вырашэння праблемы выліліся ў яе змястоўнае абмеркаванне.

* МАВРМЛ — Міжнародная асацыяцыя выкладчыкаў рускай мовы і літаратуры.

Найбольшай дыскусійнасцю на канферэнцыі вызначаліся пасяджэнні літаратуразнаўчай секцыі — бадай што, самай прадстаўнічай па колькасці ўдзельнікаў. Шмат добрых водгукаў прагучала ў адрас даклада С. Я. Ганчаровай-Грабоўскай (Мінск) «Нацыянальнае ў мастацкай структуры п'есы А. Макаёнка «Трубынал», у якім высвятляецца «нацыянальны космас», створаны драматургам. Характэрна тое, што «пры гэтым нацыянальнае выступае індывідуальнай формай агульначалавечага».

Параўнальнаму супастаўленню культурных кантэкстаў рускіх і чэшскіх перакладаў «Леноры» Боргера і «Ворана» По быў прысвечаны даклад Д. Кшыцовай (Брно) «Аб нацыянальным у структуры мастацкага тэксту».

Вялікую цікавасць выклікала выступленне Л. Д. Корань (Мінск) «Маргінальная Беларуска-польская ў некаторых тэкстах беларускіх літаратараў 90-х гадоў», якое прыцягнула ўвагу слухачоў перш за ўсё палемічнасцю разважанняў наконт складанасці новай культурнай сітуацыі, што вызначылася ў развіцці сучаснай беларускай літаратуры. Вельмі змястоўным атрымалася абмеркаванне даклада І. В. Шаблюўскай «Інтэркультура і нацыянальная ідэнтычнасць».

Пытаннімі беларускай культуры сёння займаюцца не толькі беларускія даследчыкі. Аб гэтым сведчыць і даклад прафесара з Яльцы (Расія) Г. П. Клімавай аб беларускім матэрыяле ў творчасці І. Буніна і пасяджэнне круглага стала «Рускі тэкст, арыентаваны на беларускую культуру». У час працы стала прагучалі цікавыя паведамленні аб перакладах з беларускай на рускую мову з глыбокім літаратуразнаўчым і лінгвістычным аналізам тэкстаў. У заключэнне адбылася дыскусія па дакладу С. М. Прохаравай «Беларускі тэкст у рускай культуры», у якім разгледжаны творчыя і ідэйныя сувязі з Беларуссю такіх пісьменнікаў і паэтаў, як Дзяржавін, Фанвізін, Рылееў, Грыбаедаў, Пушкін, Лермантаў, Л. Талстой, Герцэн, Гоголь, Чарнышэўскі, Караленка і інш.

На час канферэнцыі адбылася прэзентацыя часопісаў, новай навуковай і метадычнай літаратуры па лінгвістыцы і літаратуразнаўству. Навукоўцы азнаёміліся з працай МАВРМЛ, яе новай інфармацыйнай літаратурай, якую прадставіў глава Сакратарыята МАВРМЛ К. Г. Жур.

На заключным пленарным пасяджэнні ўсе выступаючыя адзначылі высокі навуковы ўзровень канферэнцыі, актуальнасць дыскусій і ўзнятых праблем, некаторыя з якіх яшчэ вельмі мала даследаваны. Выказана аднадушнае пажаданне, каб такія канферэнцыі сталі перыядычнымі.

Ж. Ю. Кошалева

БЕЛАРУСЬ ПАМІЖ УСХОДАМ І ЗАХАДАМ: ПРАБЛЕМЫ САЦЫЯЛІЧНАГА КАНФЕСІЙНАГА І КУЛЬТУРНАГА ЎЗАЕМАДЗЕЙНЯ, ДЫЯЛОГУ І СІНТЭЗУ

Так акрэслена тэма Другога міжнароднага кангрэса беларусістаў, які адбыўся ў Мінску 16—18 мая 1995 г. У рабоце кангрэса ўдзельнічалі 150 замежных дэлегатаў з 17 краін свету, у іх ліку вядомыя славiсты Герман Бідэр (Аўстрыя), Алесь Баршчэўскі, Ян Чаквін (Польшча), Міядраг Сібінавіч (Белград), перакладчыца беларускай пазіі Вера Рыч (Вялікабрытанія), яе суайчыннік Джым Дынглі, Вітаўт Кіпель, дырэктар Беларускага інстытута навуки і мастацтва (ЗША), Дзюна Іці Сата, прэзідэнт Японскай асацыяцыі беларусістаў, вялікая група навукоўцаў Расіі і Польшчы.

Пытанні развіцця беларусазнаўства ў сучасным свеце, закранутыя на пленарным пасяджэнні (даклады Э. Смулковай, Д. Дынглі, В. Кіпеля, Дзюна Іці Сата, Н. Выхава, Н. Гілевіча, Я. Шыраева, Б. Дрэскі), былі грунтоўна разгледжаны ў секцыях. Працавала пяць круглых сталаў і чатыры секцыі: міжнацыянальныя адносіны; міжканфесійнае ўзаемадзеянне; гісторыка-культурныя ўзаемадачынненні; моўныя і літаратурныя кантакты. Заслухана і абмеркавана каля 300 дакладаў па пытаннях этнагенезу і нацыянальна-культурнай эвалюцыі беларускага сацыяума, формы і спосабы вывучэння славянскіх культур у гістарычным і сучасным аспектах, беларускі моўны зтыкет на фоне рускага і польскага, беларускія дзеярысловаў канструкцыі ў нямецкім перакладзе, асаблівасці дыялогу Беларусі з народамі свету, пытанні ўплыву, тыпалогіі, сувязей, дыялогу культурнага, моўнага, літаратурнага.

У дакладах і асобных выступленнях літаратуразнаўцаў плённа выкарыстоўвалася метадыка параўнальна-тыпалагічнага даследавання беларускай літаратуры. Абмеркаваны праблемы вяртання беларускай літаратуры ў сусветны кантэкст, яе ўнутранага выпявання ў новых умовах.

Праблема развіцця беларускай літаратуры паміж Усходам і Захадам разгледжана на шырокім гістарычным фоне: ад перакладаў XV—XVI стст., праз павучальны вопыт грамадска-палітычнага і культурнага жыцця Беларусі XIX ст., да апошняга дзесяцігоддзя XX ст. Пра глыбокія карані беларускай літаратуры і вялікае значэнне беларускага перакладу ў агульным літаратурным працэсе усходніх славян пераканаўча і аргументавана гаварылася ў дакладах В. Рыч (Вялікабрытанія), З. Кіпель (ЗША), А. Золтана (Венгрыя). Уплыў заходняга Рэнесансу на Беларусі выявіўся ў росквіце літаратуры на роднай мове, калі лаціна і царкоўна-славянская ўступілі месца мове беларускай. Спасылаліся на пераклады «Хронікі ўсяго свету» Марціна Бельскага, «Жыццё святых», «Гісторыі пра Атылу, караля Вугорскага» і іншыя творы, З. Кіпель паказала розныя шляхі, якімі заходнеўрапейская літаратура ішла на Беларусь і далей на Усход: праз Польшчу, Чэхію, пасрэдніцтва паўдзённых славян. На жаль, перакладчыцкая місія беларускай літаратуры ігнаравалася ў пазнейшай эпохі, альбо была гэтак замаскіравана забытай тэрміналогіяй («северо-западное», літоўска-рускае, польска-рускае, часцей рускае і толькі зрэдку — беларускае «наречіе»), што літаратуразнаўцы абыходзілі гэта пытанне. «Прышоў час вярнуць нам нашу літаратурную спадчыну на цвёрдую беларускую глебу, стварыць сваю